

... med musiklivet i centrum

Om Erling Winkel, en pioner i dansk musikbiblioteksarbejde

Af Bent Christiansen

Indledning

»En sådan bredt anlagt musikalsk oplysningsaktion ville få en virksom støtte, hvis man til folkebibliotekerne knyttede diskoteker. Grammofonpladerne måtte i så fald købes efter de samme kulturelle retningslinier som dem, der i øjeblikket følges ved bibliotekernes bogkøb ... At det for mange, ikke mindst de unge, ville være af stor betydning, hvis der på bibliotekerne fandtes aflytningsrum, er vel givet.« Sådanne ord kunne Karl Bjarnhof skrive i 1953, i bogen *Mennesket i Centrum: Bidrag til en aktiv kulturpolitik*, som blev resultatet af et udvalgsarbejde, iværksat af Socialdemokratiet i 1947, med det formål at undersøge mulighederne for en aktiv og sammenhængende kulturpolitik. Og Bjarnhofs bidrag handler vel at mærke ikke om bibliotekerne, men om det voksende musikbehov, og det deraf følgende krav om en bredere musikalsk oplysningsaktion – eller som det også udtrykkes: »At tilrettelægge en skoling, der lærer mennesker at skelne mellem det nemme og det egentlige, surrogaterne og de centrale værdier.« Det er altså i denne sammenhæng, Bjarnhof peger på bibliotekerne. Læser man det bibliotekariske indlæg i samme publikation, stadsbibliotekar Carl Thomsens »Bogproduktion og bogspredning«, siger allerede titlen, hvad det drejer sig om. Nok skal bibliotekerne være »aktive centre i kulturarbej-

Bent Christiansen, ass. fagleder. Danmarks Biblioteksskole, Birketinget 6, 2300 Kbh. S.

det«, men det skal ske i form af en pædagogisk indsats over for alle, som »søger kundskaber, orientering og udvikling gennem læsning«. Andre medier end det trykte nævnes ikke – men dette er ikke ensbetydende med, at de ikke fandtes i bibliotekarernes bevidsthed. Det kan heller ikke være nogen tilfældighed, at Bjarnhof nævner bibliotekerne – velorienteret som han var i almenkulturel og folkeoplysende virksomhed.

1950erne

Hvordan fungerede da folkebibliotekerne i begyndelsen af 50erne? For det første var det ikke – selv ikke efter revisionen af biblioteksloven i 1950 – obligatorisk at have et folkebibliotek i alle kommuner. Men bibliotekerne havde selvfølgelig gennemgået en kraftig udvikling siden den første lov i 1920, hvilket kan anskueliggøres med nogle tal: i 1920 fandtes der 669 biblioteker til en befolkning på 3,2 millioner, med ca. 0,3 bind pr. indbygger, og et årligt udlån på 0,93 pr. indbygger. I 1953 var de tilsvarende tal 1320 biblioteker til en befolkning på 4,3 millioner, med ca. 1,1 bind pr. indbygger, og et udlån på ca. 4,6 bind pr. indbygger. Kravene fra brugerne var derfor også steget betragteligt, og på denne baggrund stiledede 1950-loven mod et obligatorium, idet loven fastsatte, at kommuner, som ikke pr. 1.4.1960 har et godkendt folkebibliotek, skal oprette et sådant, hvis det kræves af mindst 10% af den stemmeberettigede del af befolkningen. Økonomisk blev det bestemt, at det kommunale tilskud skal være stort nok til, at det sammen med statens tilskud (og eventuelle andre ikke-kommunale tilskud) kan dække udgifterne til et bibliotek efter lovens regler. Endvidere blev økonomien for centralbibliotekernes virksomhed væsentlig forbedret. – Men hvordan stod det til med musikmaterialerne i denne virksomhed?

Mange biblioteker har sikkert ikke været opmærksomme på, at de kunne købe musikaler på de samme vilkår som bøger. Problemerne omkring netop musikalesamlingerne i folkebibliotekerne blev diskuteret allerede fra slutningen af 1940erne; det fremgår bl.a. af et foredrag, som afdelingsbibliotekar Kjeld Hasselbalch-Larsen fra Københavns Kommunes Biblioteker holdt på bibliotekardagen i Nyborg i 1952: Musikkens stilling i folkebibliotekerne.¹ Også på

Erling Winkel ved flyglet i sit hjem, fotograferet 1963 af Statsbibliotekets fotograf Lasse Andersen. Statsbiblioteket, Billedsamlingen.

bibliotekardagen i 1954 blev der drøftet musikspørgsmål, men denne gang i forbindelse med de auditive medier, med foredrag af programsekretær Hans Rude og bibliotekar Erling Winkel fra Statsbiblioteket i Århus. Baggrunden for dette emne var beretningen fra Det audiovisuelle Udvalg, som blev nedsat af Danmarks Biblioteksforening i juni 1951.² Rapporten førte til ret livlige diskussioner rundt om på bibliotekerne – samt til debat i bibliotekspressen, her især med deltagelse af ovennævnte Erling Winkel, som siden 1943 havde været leder af musikafdelingen ved Statsbiblioteket.

I dag kan det konstateres, at Erling Winkel var den ledende fore-

gangsmænd for musikkens placering såvel i folkebibliotekerne som i det almindelige folkeoplysende arbejde. Jeg har derfor fundet det naturligt at koncentrere denne artikel omkring hans person. Kilderne til artiklen har jeg fundet flere steder: i arkivet til Dansk Musikbiblioteksforening, som Winkel var initiativtager til og mangeårig formand for, i Statsbibliotekets arkiv, samt gennem en række interviews med biblioteksfolk, som kendte Winkel personligt.

Mennesket Erling Winkel

»Erling Winkel var for musikbibliotekerne, hvad H. O. Lange var for folkebibliotekerne,« udtaler Svend Bruhns³ i en samtale, der handler om starten af 1960'erne, hvor Bruhns var enebibliotekar på Det Kgl. Danske Musikkonservatoriums Bibliotek, og hvor han traf Winkel. Og videre: »Han var udfarende, initiativrig – men også genert, holdt altid sin egen person i baggrunden. Det var så udpræget sagen, det gjaldt, aldrig ham selv. Han havde humor, fik skøre ideer: dannede f.eks. et dansk selskab for komponisten Rudolph Willmer (som ingen iøvrigt kendte noget til), skrev også musik til revyer på Statsbiblioteket, og skrev i månederne op til sin død i april 1969 på en revy eller operette til Dansk Musikbiblioteksforening.«

Selv lærte jeg Winkel at kende i 1966, hvor Musikbiblioteksforeningen i samarbejde med Faggruppen for AV-bibliotekarer arrangerede det første weekendmøde, hvor musikbibliotekarer fra forskellige bibliotekstyper kunne mødes og drøfte udvalgte emner. Her så man også to meget karakteristiske egenskaber hos Winkel: Hans udprægede organisatoriske evner, samt hans utrættelige bestræbelser på at få folk til at samarbejde. Herom vidner også den nekrolog, som Karl V. Thomsen skrev i *Bogens Verden* efter Winkels død, og som slutter med disse ord: »Han ejede evnen til at samarbejde og skabe et behageligt arbejdsklima, der hos hans medarbejdere fremkaldte personlig ansvarsfølelse og arbejdsglæde.«⁴

Winkel var magister i musikvidenskab, men kaldte sig altid kun bibliotekar. Han blev født i 1911, tog magisterkonferens fra Københavns Universitet i 1940, og var fra 1942 til sin død i 1969 knyttet til Statsbiblioteket i Århus. Ud over dette var han tillige lærer ved Det

Jydske Musikkonservatorium, samt fra 1950 musikmedarbejder ved Jyllands-Posten; holdt endvidere mange meget værdsatte radioforedrag. Han ytrede sig i almen musikkulturel debat, publicerede hertil i fagtidsskrifter artikler, specielt om ældre dansk musik. Han skabte international anseelse omkring sit arbejde med udbygning og organisering af Statsbibliotekets musikalesamling – landets næststørste. Endelig var han også udøvende musiker og komponist, med værker rækkende fra melodien til Kiplings *Mandalay* samt en række studenterange til større værker, f.eks. en kantate til tekst af Chr. Stub-Jørgensen, som blev opført ved Statsbibliotekets 50 års jubilæum i 1952. Flere af disse værker er desværre utrykte. – Under besættelsen var han aktiv i modstandsbevægelsen, blev dog taget til fange og indsat i Frøslev-lejren, hvor han »levede trygt under omhyggelig bevogtning«, som han selv har udtrykt det.

Her møder vi altså en mand, leder af landets næststørste musikafdeling ved et videnskabeligt bibliotek, som i stedet for at fokusere på den traditionelle musikvidenskabelige biblioteksforskning satser en betydelig del af sit arbejde på musikkens placering i folkebibliotekerne samt på et samarbejde, ikke blot mellem folke- og forskningsbibliotekarer, men bredt mellem musikfolk, som arbejder med musikformidling. Han indså tidligt vigtigheden i at skabe forståelse for dette arbejdsområde hos politikerne, hvilket bl.a. ses af kontakter med Julius Bomholt⁵ samt med borgmester Unmack Larsen i Århus i midten af 1950erne.

Jeg vil i det følgende se lidt nærmere på nogle af de områder, Winkel arbejdede med fra starten af 1950erne og videre frem – områder, som har præget det senere musikbiblioteksarbejde herhjemme på afgørende vis. Fra starten søgte han således kontakt med det *internationale musikbiblioteksarbejde*, som dette foregik inden for AIBM, *Association Internationale des Bibliothèques Musicales* – her søgte han inspiration til det nationale arbejde. – Sideløbende arbejdede han med, som han selv kaldte det, den *auditive kulturformidling* eller *hørestofproblemerne*, hvor bl.a. hans interesse for radioens musikformidling fik kontant betydning for arbejdet i det ovenfor nævnte audiovisuelle udvalg. – Et tredje vigtigt område var Winkels *musikbibliografiske perspektiver*, som bl.a. førte til udarbejdelsen af

Fælleslisten, der senere skulle blive til et af de i dag mest anvendte hjælpemidler i musikbibliotekerne: accessionskatalogen *Musikalier i danske biblioteker*, som er et unikt dansk produkt. – Endelig omtales også det hidtil eneste *internationale AIBM-møde i Danmark*, som fandt sted i Århus i 1964 med Winkel som hovedarrangør.

Internationale kontakter

Erling Winkel indså som nævnt tidligt vigtigheden i at hente inspiration fra musikbiblioteksarbejdet i andre lande, og søgte derfor forbindelse med AIBM. Denne forening var blevet oprettet i 1951 i Paris, under UNESCOs auspicer, efter to forberedende kongresser i 1949 og 1950. Årsagen til dannelsen af foreningen var vel især det musikbibliografiske kaos, som var opstået efter 2. verdenskrig, med de mange ødelagte samlinger og brudte kontakter. Der var derfor et stort behov for samarbejde, især med henblik på internationale bibliografiske projekter, hvilket gjorde det naturligt, at AIBMs initiativtager, Vladimir Fédorov fra Bibliothèque Nationale i Paris, i første omgang tog kontakt med alle store nationale forskningsbiblioteker med musiksamlinger. I Danmark således med Sven Lunn som leder af Det kgl. Biblioteks musikafdeling, samt med Winkel i Århus.

Den første kontakt mellem Fédorov og Winkel stammer fra slutningen af 1951, og den førte bl.a. til, at Winkel fra 1953 blev redaktør af det danske stof til »Liste internationale sélective« i foreningens tidsskrift *Bulletin d'information* (senere *Fontes Artis Musicae*). Også her ses Winkels intentioner med det internationale arbejde: det er formidlingsaspektet, som interesserer ham – hensigten med ovennævnte fortegnelse var netop at informere om nyudgivne musikallier, nemlig »musica practica« beregnet for en bred kreds af musikudøvende, modsat det musikalske kildemateriale, som henvender sig til musikforskerne.

Så snart man i AIBM begynder at interessere sig for de »offentlige musikbiblioteker«, hvilket sker i 1953 på grundlag af en diskussion ved foreningens årlige konference i Bruxelles,⁶ er det Winkel, som bliver kontaktet vedrørende en dansk repræsentation. Han tager straks kontakt med forskellige danske biblioteksfolk, bl.a. den

ovenfor nævnte Kjeld Hasselbalch-Larsen – og han skriver bl.a.: »Den bemeldte kategori: 'Public music libraries', findes jo sådan set ikke herhjemme. Mon ikke det vil være det rigtigste at meddele, at der ved visse almene biblioteker findes samlinger af noder og bøger om musik.« Af brevet fremgår det, at Winkel, i samråd med Helge Jensen (senere Helge Albrecht), som dengang var musikbibliotekar ved Århus kommunes biblioteker, mente at følgende burde nævnes: folkebibliotekerne i København, Gentofte, Frederiksberg, Ålborg, Randers, Odense, Esbjerg, Vejle, Århus; endvidere Statsbiblioteket og Det kgl. Bibliotek – samt Danske Amatørsymfoniorkestres Samvirke.

I de følgende år sker der tilsyneladende ikke nogen udvikling i de danske kontakter til den internationale forening. Forskningsbibliotekerne har været pænt repræsenteret ved de årlige møder: Sven Lunn fra Det kgl. Bibliotek med bidrag til RISM-arbejdet,⁷ Kay Schmidt-Phiseldeck⁸ med retningslinier for musikkatalogiseringen – endvidere finder man som danske medlemmer repræsentanter fra Biblioteksskolen, fra Radioen, fra musikforlagene. Men det var ikke muligt at finde repræsentanter fra folkebibliotekerne – selv ikke til møder, hvor det »folkelige musikkulturelle arbejde står på dagsordenen«, som Winkel skriver i *Bogens Verden* i 1959. Selv har han i de mellemliggende år bl.a. deltaget meget i drøftelserne vedrørende den »auditive kulturformidling« og dennes indlemmelse i biblioteksarbejdet – men herom mere nedenfor.

Forberedelsen til den danske forening

I 1959 tager imidlertid en ny udvikling fat: Winkel begynder nu aktivt på at gøde jorden for dannelsen af en dansk gruppe – eller en selvstændig forening. Og på i denne sammenhæng at få folkebibliotekerne op af starthullerne. I ovennævnte artikel i *Bogens Verden* 1959 refererer han således fra kongressen for offentlige musikbiblioteker i Salzburg september 1958 bl.a. en resolution, ifølge hvilken selv de mindste musikbiblioteker skal »opretholde et mindstemål af udvalgte musikaler og musikbøger fra alle lande, tillige med grammofonplader«. Og senere: »... vore folkebibliotekers musiks-service står på et begyndelsesstadium, og at vi ikke må lade os

overraske af en hurtig og stærk udvikling af tingene. Løsningen af vore egne problemer kræver føling med tilsvarende fænomener andetsteds, rent bortset fra at musikkens egenart gør den til et naturligt led i internationalt samarbejde.»

En anden – også udefra kommende – sag bidrog yderligere til fremstødet over for folkebibliotekerne. I august 1959 modtager Winkel et brev fra Alfons Ott⁹ i München. Denne skal skrive en større artikel om de offentlige musikbibliotekers materialer og service, til publicering i det store internationale musikleksikon MGG, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*. Allerede den 3. november kan Winkel afsende de svar, han har modtaget fra centralbiblioteker og en række andre større danske biblioteker, i alt 16. Der findes mange interessante oplysninger i disse besvarelser – detaljer, som naturligvis ikke fremgår af den endelige tekst i MGG. Bl.a. oplyses følgende vedrørende karakteristika for node- og bogbestand: »Populær brugssamling med vægten lagt på den lødigere musik« – »Kun folkelig musik« – »Bogbestanden indeholder ingen særlig fremragende værker!«. Med hensyn til pladesamlinger ses det, at kun det danske centralbibliotek i Flensborg rådede over en sådan: i alt 148 plader. For Københavns kommunes hovedbibliotek på Kultortorvet anføres der, at man råder over et specielt isoleret lokale, hvor der senere kan indrettes pladeafdeling.

Samarbejdsproblemer

De kontakter, der således blev skabt til danske biblioteker med musiksamlinger, bliver nu fulgt op. Overbibliotekar Ib Magnussen fra Statsbiblioteket orienterer om den internationale forening på et udvidet centralbibliotekarmøde i Sønderborg efteråret 1959, samtidig med at Winkel skriver om samme forening i *Bogens Verden*.¹⁰ Og opfordringerne giver resultat, i februar 1960 kan der således sendes et brev ud til i alt 67 institutionelle og 12 personlige medlemmer. Af rundskrivelsen fremgår det, at man agter at stifte en dansk afdeling af AIBM, og at dette vil ske ved et møde på Danmarks Biblioteksskole i februar 1960 – for øvrigt i forbindelse med afslutningen af det første kursus for musikbibliotekarer. Winkel havde selvfølgelig på forhånd taget kontakt med Sven Lunn, og skriver bl.a.: »Vi

vil nu være i stand til at danne en dansk gruppe. I den anledning vil jeg spørge dig, om du har noget imod, at jeg (eventuelt sammen med Kirkegaard)¹¹ tager initiativet til at gøre en sådan gruppe til en realitet. Jeg har da i sinde at forhøre mig om forskellige eksisterende problemer vedrørende især provinsens musikservice.« Herudover finder han, at en naturlig arbejdsfordeling mellem dem må være, at Lunn »røgter forefaldende gøremål vedrørende forskning og viden-skab«, mens han selv tager sig af »det interne danske subsidiært med tilhørende bibliografisk stof samt naturligvis de audiovisuelle ma-terier«.

Foreningen blev nu ikke realiseret ved denne lejlighed, men sagen blev drøftet. Af en senere samme år publiceret meddelelse i *Bogens Verden* fremgår det således, at man vil søge at danne en forening af danske musikbibliotekarer, samt at denne skal være tilknyttet såvel AIBM som Danmarks Biblioteksforening. Af det aftrykte lovudkast fremgår det endvidere, at såvel enkeltpersoner som biblioteker med musiksamlinger samt andre, der har nær tilknytning til biblio-teksmæssigt arbejde med musik, skal være medlemsberettigede. Specielt omkring lovudkastet havde der imidlertid været diverge-rende opfattelser mellem Winkel og Lunn – divergenser, som senere skulle vise sig at være yderst problematiske for et samarbejde, som ellers tilsyneladende startede så positivt.

Hvem var Sven Lunn? Lidt ældre end Winkel, født i 1903, tog magisterkonferens i musikvidenskab i 1931, og blev knyttet til Det kgl. Bibliotek i 1935. Her ledede han musikafdelingen frem til sin død i november 1969. I begyndelsen af 1930'erne var han musik-anmelder ved Ekstra Bladet, endvidere var han i 10-året 1937-47 for-mand for Studentermusikforeningen. Sven Lunn var fra starten for-mand for den danske RISM-komite, der ansatte cand.mag. Nanna Schiødt til at varetage det store indsamlingsarbejde. Hans forskning drejede sig især om dansk musik, han redigerede således i 1962 pu-blikationen *La vie musicale au Danemark* og stod for udgivelsen af C. E. F. Weyses breve i 1964.

Men tilbage til foreningens love. Ser man på Winkels første lov-udkast, forstår man intuitivt hans intentioner, med det navn han giver foreningen: *Biblioteksmæssigt Musikforum*. Allerede her tilside-

sættes alle konventioner: formålet skal være at »drøfte og fremme den biblioteksmæssige indsats i dansk musikliv ...« Også medlemskabet defineres bredt, foruden musikbiblioteker og -bibliotekarer omfattes også »andre danske statsborgere og institutioner, hvis virksomhed har tilknytning til arbejdet med musiklitteratur, musikaler og musikmæssig fonoteksvirksomhed«. Endvidere forestiller Winkel sig en medlemsstruktur, hvis basis nok skal være AIBM-medlemmerne, men hvor »andre medlemmer kan slutte sig sammen om dannelse af en stemmeberettiget gruppe ...« – en højst original struktur, hvis overordnede mål imidlertid skinner tydeligt igennem: samarbejde!

Lunns reaktion er overvejende negativ – hans grundsyn er forskelligt fra Winkels, som han selv skriver. Navnet finder han således krukket: »Lad os da derfor vedgå arv og gæld og ikke stille os uden for de andre, men slet og ret kalde os for det vi er, nemlig musikbibliotekarer.« Desuden mener Lunn, at man både bør have en sammenslutning af danske medlemmer af AIBM, og en forening af danske musikbibliotekarer, der så kan indtræde som medlem både af den internationale forening og af den danske gruppe. Han mener endvidere den nye forening skal holde sig inden for Danmarks Biblioteksforening – »for at betone vort standpunkt«, som han skriver. Lunn mener i øvrigt, at det, der i særlig grad binder AIBM-medlemmerne sammen, er »deres fælles interesse for og fælles arbejde med manuskripter og tryk fra før 1800« – altså RISM-arbejdet. Et synspunkt, Winkel går skarpt i rette med: »Man er lige ved at tro, at du ikke har anelse om, at der inden for AIBM findes arbejdsgrupper for de særeste ting. Blandt andet er der folk der arbejder med radiomusikarkiver, med fonoteker og med folkemusikbiblioteker.«

Winkel udtaler sig aldrig negativt om forskningsbibliotekernes betydning og indsats, men mener, at den store udvikling vil ske inden for de folkelige musikbibliotekers område, samt at der er megen inspiration at hente fra udlandet på dette felt. Et andet sted skriver han også, at »det er ... en skavank herhjemme, at spidserne i musiklivet er fornøjet med at specialisere sig og hygge sig i deres egne småkredse. Guderne skal vide, at det kan være berettiget en gang imellem at se en smule nedladende på det bredt anlagte luge-

arbejde. Men derfor er det alligevel i højeste grad påkrævet, at det gøres, selv om man mange steder faktisk må tage fat på bar bund. Det viser sig gerne, at når de rigtige mennesker går i gang, så kommer der også resultater.«

De første danske foreninger

Men det gik stort set, som Lunn ønskede – i hvert fald i første omgang. *Foreningen af danske musibibliotekarer* blev stiftet fredag den 21. oktober 1960, i forbindelse med Danmarks Biblioteksforenings årsmøde på Nyborg Strand. Rektor Preben Kirkegaard var mødets dirigent. Af lovene fremgår det, at medlemskab af Danmarks Biblioteksforening er en forudsætning for optagelse. Med hensyn til medlemskab blev Winkels intentioner stort set fastholdt: også sammenslutninger eller enkeltpersoner, der har nær tilknytning til biblioteksmæssigt arbejde med musik, er medlemsberettigede. Bestyrelsen består af 5 personer, både folke- og forskningsbibliotekerne skal være repræsenteret, og formanden repræsenterer foreningen over for AIBM. Den første bestyrelse ser således ud: Erling Winkel, formand; Sven Lunn, Det kgl. Bibliotek; Ove Bjørnum, Københavns Kommunes Biblioteker; Gertrud Glahn, Randers centralbibliotek; Anette Brandt, Lyngby bibliotek. Foreningen fik fra starten i alt 35 medlemmer, fordelt på 18 personlige og 17 institutionelle.

Året efter indkaldte Sven Lunn de danske AIBM-medlemmer til et møde på Det kgl. Bibliotek den 2. juni, med henblik på at danne en sammenslutning af medlemmerne. Der blev ved den lejlighed nedsat et udvalg, bestående af Lunn, Winkel og Helge Petersen fra Danmarks Radio, som skulle indhente oplysninger om tilsvarende sektioner i andre lande. Herefter ville man formulere de nærmere retningslinier, som så skulle forelægges på AIBM-mødet i Lausanne senere samme år. Ved dette møde deltog foruden ovennævnte også Anette Brandt, som især skulle følge arbejdet i sektionerne for folkebibliotekerne og for fonotekerne. Men i øvrigt skete der intet i de følgende år i den danske gruppe, der blev nedsat med Sven Lunn som formand – medlemmerne modtog kun den årlige kontingentopkrævning. Derimod blev der arbejdet intensivt inden for Fore-

ningen af danske musikbibliotekarer – et arbejde, der er dokumenteret gennem de mange medlemsudsendelser, som kom ud med start i februar 1961, og som Winkel skrev en betydelig del af stoffet til.

»Kuppet« i 1967

Efter at *Faggruppen for AV-bibliotekarer* var blevet oprettet i 1966 – og størsteparten af dennes medlemmer var musikbibliotekarer – blev situationen uholdbar med hele tre foreninger inden for musikbiblioteksområdet: Faggruppen, den danske gruppe af AIBM-medlemmer samt *Dansk Musikbiblioteksforening*.¹² Bestyrelsen for musikbiblioteksforeningen foretog derfor et fremstød for en sammenlægning af de to sidstnævnte foreninger – også under indtryk af, at den danske AIBM-gruppe aldrig havde indkaldt til medlemsmøder, samt at bestyrelsen vistnok aldrig havde konstitueret sig. Man anså det derfor for rimeligt, at musikbiblioteksforeningen overtog AIBM-funktionerne.

I en medlemsudsendelse i marts 1967 opridses denne situation, og der stilles nogle forslag til løsning af den. Følgende foreningsmæssige gruppering foreslås:

- a) En noget videregående forening, hvor i hvert fald hovedparten af medlemmerne er tilsluttet AIBM, og som i væsentlig grad befatter sig med problemer, hvor faglig indsigt er hensigtsmæssig eller nødvendig.
- b) En almindelig forening, hvis medlemmer først og fremmest søger at løse de daglige praktiske problemer, og som kollektivt er tilsluttet den videregående forening med henblik på tværgående opgaver og formål.

Winkels diplomatiske stil skinner tydeligt igennem – også når man videre læser, at sammenlægningen af musikbiblioteksforeningen og den danske gruppe kun nævnes som et forsigtigt forslag blandt flere. Skrivelsen slutter med et lille spørgeskema: Ønskes bevarelse af de 3 foreninger? Er der brug for en tværgående forening til løsning af samarbejdsopgaver? I bekræftende fald: vil det være natur-

ligt, at AIBM-sektionen påtager sig disse opgaver? Man beder om medlemmernes svar inden den 31. marts, hvor der er berammet et møde for den danske AIBM-sektion på Det kgl. Bibliotek. Besvarelserne viser tydeligt, at ingen ønsker opretholdelse af alle 3 foreninger, at det er nødvendigt med en tværgående forening, samt at tværgående opgaver bør løses af den danske AIBM-sektion.

Mødet på Det kgl. Bibliotek resulterer i, at de danske medlemmer forholder sig afventende over for »rørelserne inden for Dansk Musikbiblioteksforening« og dennes planlagte ekstraordinære generalforsamling den 20. maj. Ved denne bliver der valgt en ny bestyrelse, bestående af Erling Winkel; Bodil Foss (kasserer); Elisabeth Strandbygaard (sekretær); Svend Bruhns og Ellen Rørbech. Et lovudvalg skal udarbejde udkast til nye love.

Den bebudede generalforsamling i den danske AIBM-gruppe lader stadig vente på sig, og Musikbiblioteksforeningen afholder da en ny ekstraordinær generalforsamling den 30. november 1967 på Biblioteksskolen. Her drøftes det nye lovforslag, der er udarbejdet på en sådan måde, at det indebærer en sammenslutning mellem de to foreninger, med bevarelse af navnet Dansk Musikbiblioteksforening. Medlemskab af Danmarks Biblioteksforening er ikke længere en betingelse for optagelse, og formålsparagraffen er udvidet i forhold til de oprindelige intentioner: »Foreningens formål er at fremme musiktjenesten inden for dansk biblioteksvæsen og at befæste bibliotekernes placering i dansk musik« (min fremhævelse).

Omsider finder da den bebudede generalforsamling i den danske AIBM-gruppe sted på Det kgl. Bibliotek den 8. december om aftenen. Dansk Musikbiblioteksforening sender en optaktskrivelse ud til såvel egne som danske AIBM-medlemmer, hvori der redegøres for det hidtidige forløb. Foreningen står nu åben for alle danske AIBM-medlemmer, og lovudkastet var blevet vedtaget ved mødet på Biblioteksskolen – dog med undtagelse af paragraffen om foreningen som dansk afdeling af AIBM. Dette skyldtes, at der var så få danske AIBM-medlemmer repræsenteret ved mødet, at man anstændigvis ikke kunne vedtage denne paragraf.

Sven Lunn sender tilsvarende mødeindkaldelse ud til de danske AIBM-medlemmer, med et lovudkast for gruppen. I dette foreslås

det bl.a., at bestyrelsen skal sammensættes af en repræsentant for hver af de af AIBM anerkendte faggrupper, dvs. forsknings- og folkebiblioteker, radionodearkiver, fonoteker, museer, informationscentre, RISM, RILM¹³ etc., samt for de udvalg, som AIBM har nedsat. Endvidere findes en længere redegørelse for, som det udtrykkes: »... et besynderligt forslag, som er modtaget fra Dansk Musikbiblioteksforening ved dennes formand, bibliotekar Erling Winkel. Det går i korthed ud på, at den danske AIBM-sektion skal lade sig opsluge af Dansk Musikbiblioteksforening. Denne forening har i de sidste år ført en hensygnende tilværelse ...« Videre citeres uddrag af et brev fra Winkel til Lunn, og der harceleres over, at folkebibliotekarerne endnu ikke har fået samlet sig om at danne en fraktion i tilknytning til AIBM. Lunn har personligt trukket sig ud af musikbiblioteksforeningen, og råder alle »seriøse AIBM-medlemmer, der endnu er tilknyttet denne forening, at gøre det samme«. Brevet slutter med at opfordre de seriøse medlemmer til ikke at møde op til den kommende generalforsamling, thi »lad de andre komme, lad dem få deres vilje og så – ja, så er de ude af billedet«. Her føres krig for åbent tæppe.

Men hvordan forløb nu mødet – og kan der tales om et kup? Ja, ordet indføres faktisk af Lunn i ovennævnte skrivelse: »Naturligvis kan Erling Winkel og folkebibliotekarerne ved deres kompakte majoritet få deres forslag gennemført. Så længe AIBM-sektionens love ikke sætter en bremse på den slags kupforsøg, må man respektere den almindelige flertalsbeslutning. De kan gennemføre deres lovforslag og har derefter grund til at føle sig herligt internationale.« Om mødet foreligger der et kort referat, skrevet af Svend Bruhns. I alt deltog 10, af hvilke 5 kom fra folkebibliotekerne, 3 fra de videnskabelige biblioteker, 1 fra Musikkonservatoriets bibliotek, samt 1 musikforlægger. Ingen af lovudkastene blev vedtaget. I øvrigt har stemningen ved mødet være særdeles ubehagelig. Men sammen-smeltningen lykkedes altså ikke – først to år senere, ved en ekstraordinær generalforsamling den 21. november 1969, efter Winkels og Lunns død, går de to foreninger sammen og Dansk Musikbiblioteksforening bliver dansk sektion af AIBM. Kuglerne blev således nok støbt i 1967, men »kuppet« skete faktisk først i 1969.

AIBM i Århus

Efter at de internationale AIBM-møder og kongresser fra starten var blevet afholdt i de store byer uden for Norden (Paris, Bruxelles, Amsterdam, London, Salzburg, Madrid m.fl.), kom turen til vore breddegrader omsider i 1962, hvor mødet fandt sted i Stockholm, samt to år senere, hvor Århus blev værtsbyen. Med disse placeringer levede foreningen fortsat op til en anden tolkning af dens engelsksprogede navn IAML,¹⁴ nemlig »International Association of Marvellous Locations«! Mødet i Århus havde selvsagt Winkel som frontfigur, og fandt i øvrigt sted på et tidspunkt, hvor musikbiblioteksarbejdet lå i støbeskeen på en del folkebiblioteker, og hvor en revideret bibliotekslov, som åbnede mulighed for indkøb af ikke-boglige materialer med statstilskud, var vedtaget, men endnu ikke trådt i kraft.¹⁵

At især musikarbejdet ved folkebibliotekerne herhjemme var i sin vorden, smittede af på deltagerrepræsentationen: af de i alt 110 deltagere fra 17 forskellige lande deltog fra Danmark 5 fra folkebibliotekerne, 6 fra de videnskabelige biblioteker, samt personalet fra Statsbibliotekets musikafdeling. Endvidere repræsentanter fra Radiofoniens biblioteker, fra Samfundet til Udgivelse af Dansk Musik (komponisten Flemming Weiss), som dengang repræsenterede musikinformationscentrene, samt fra fonotekerne – dog med undtagelse af Nationaldiskoteket. Hele forberedelsen til mødet var dog ikke foregået smertefrit, igen udløst af modsætningerne mellem Sven Lunn og Erling Winkel.

»Som ovenfor antydet har en kreds af AIBM-medlemmer i Århus indbudt den udmærkede organisation til at lade afholde årsmødet for executivkomiteen, rådet og arbejdsgrupperne i Århus 11-16. august 1964. Ved årsmødet 1963 i Milano var det desværre småt med den danske officielle deltagelse. Nu må vi jo håbe, at det kommende årsmøde kan vække sympati og interesse for dansk musikkultur hos eliten af vore kolleger ude i verden.« Således skriver Winkel i en medlemsudsendelse i december 1963, fortæller endvidere om mødekomiteen, som bl.a. bestod af kulturminister Bomholt, samt om arbejdsudvalget, med Søren Sørensen, professor i musikvidenskab ved Århus Universitet, samt Winkel selv. Samt at »universitets-

parkens bygninger og Statsbiblioteket i særdeleshed kan vel danne en værdig ramme om mødet«.

Februar 1964 udsender Sven Lunn sin meddelelse om mødet, og skriver heri bl.a.: »Principielt er alle AIBMs møder lukkede, men dog ikke mere, end at der står en dør på klem, således at alle interesserede kan slippe ind og overvære udvalgsforhandlingerne. De er endda meget velkomne, og det kan sikkert være af betydning for mange at træffe kolleger fra andre lande.« Endvidere anføres det, at interesserede kan henvende sig til Lunn vedrørende møderne i de enkelte kommissioner – for folkebibliotekskommissionen skal henvendelse dog ske til bibliotekar Anette Brandt, Birkerød.¹⁶ »Hvad der foranstaltes udover AIBM-møderne, dvs. diverse modtagelser, spisninger, udflugt m.v. er arrangeret af den lokale komite Søren Sørensen og Erling Winkel.«

Tydeligvis opstod tanken om et møde i Danmark på Stockholm-kongressen i 1962, og det viste sig, at flere var stemt for et møde i Århus, hvor man kendte såvel Winkel som Søren Sørensen. Winkel skriver i begyndelsen af 1963 til Lunn, at man var villig til at påtage sig besværet med arrangementet, men at Lunn naturligvis måtte stå som leder af mødet. Af brevvekslingen fremgår det, at Lunn fastholder København som mødested, især argumenterende med de bedre indkvarteringsmuligheder. Århusianerne kan imidlertid lokke med såvel et nybygget Statsbibliotek med en særlig aflytningsafdeling som med et universitet med et forventet udvidet musikvidenskabeligt institut – samt at hele mødet kan foregå inden for universitetets område. Lunn foreslår også andre mødesteder: Helsingør og Ålborg, men det hele ender med, at AIBMs eksekutivkomite enstemmigt beslutter sig for Århus.

Det bliver endvidere ikke kun udenomsforanstaltningerne, som varetages af den lokale Århus-komite, men også størsteparten af mødets faglige indhold. Dog skulle alle kontakter til den internationale forening, og her især formanden Vladimir Fédorov i Paris samt generalsekretæren Harald Heckmann i Kassel, ske via Lunn, hvilket også skabte vanskeligheder og forsinkelser. Men alt lykkedes i sidste ende, og programmet ligger klart i februar 1964.

I programmet bemærkes især den fine blanding af de faglige

kommissionsmøder og de musikalske indslag. Åbningsforelæsningsen holdes af professor Knud Jeppesen, som fortæller om et gammelt spansk bibliotek med en enestående nodesamling – Jeppesen kunne endvidere opleves også som komponist ved en koncert samme aften i Vor Frue Kirke, hvor hans 3 motetter opføres. Også hovedbiblioteket i Mølleparken inddrages i mødet, her foregik bl.a. i folkebibliotekskommissionens regi en debat om forholdet mellem musikpædagog og musikbibliotekar. Og så fik deltagerne virkelig hørt dansk musik: i forbindelse med en reception på universitetet spiller Brendstrup-kvartetten værker af Heise og Holmboe; på herregården Gammel Estrup spiller Randers byorkester under ledelse af Lavard Friisholm værker af J. A. Scheibe, Claus Schall og Weyse; og i forbindelse med afskedsreceptionen, som Danmarks Radio inviterer til på Det Jydske Musikkonservatorium, præsenteres der båndoptagelser med ny dansk musik.

At mødet blev en succes, ja herom vidner bl.a. mange positive udtalelser, jeg selv har hørt flere år senere fra folk, som deltog i mødet. Eller som det udtrykkes i en omtale i *Bogens Verden* 1964 af en af mødedeltagerne, Elisabeth Strandbygaard: »Allerede fra første færd var stemningen fin, hvilket måske ikke mindst skyldtes Erling Winkels store indsats som arrangør.«

Budgetmæssigt fremgår det, at Kulturministeriet ydede det største tilskud til mødet, i alt 6.000 kr., herudover bidrog Århus Privatbank, FONA, Handelsbanken, Dansk Musikforlæggerforening og grammofonbranchen med hver 1.000 kr., mens mindre bidrag blev ydet af bl.a. Danmarks Radio, Instrumentmager Juhl-Sørensen, Carlsberg, Tuborg samt Hornung & Møller. Det samlede regnskab på 14.830,20 kr. udviste et underskud på 202,34 kr., som musikbiblioteksforeningen dækkede.

Den auditive kulturformidling

»Det væsentlige i Sagen er, at vi i skandaløs Grad har forsømt de tekniske Hjælpemidler. Det fundamentale bør være, at der inden for alle Formidlingsmetoder findes Materiale til Raadighed. Skal man dyrke et Emne, bør man have Mulighed for at benytte og kombinere, som det i det enkelte Tilfælde maa anses for mest hensigts-

mæssigt.« Således skriver Erling Winkel i 1954 i en kronik i Jyllands-Posten,¹⁷ som redegør for indholdet i den netop udsendte beretning fra Det audiovisuelle Udvalg.¹⁸ Rapporten rummer efter Winkels mening »hverken skarpe Standpunkter eller er stærk i sin Propaganda. Man er lige ved at synes, at der mangler Fantasi, naar det gælder om at udmale Fremtidsperspektiverne.«

Udvalget understreger da også selv i rapporten, at det anser *bogen* for at være bibliotekernes egentlige arbejdsredskab, og at de audiovisuelle hjælpemidler således til enhver tid skal støtte arbejdet med bogen. Man lægger i øvrigt hovedvægten på arbejdet med film, især på grund af en ordning med Statens Filmcentral om formidling af saglige og oplysende film. Vedrørende de øvrige ikke-boglige materialer skrives der bl.a.: »Hverken radio (bortset fra fjernsyn), musik eller billedkunst er faktorer, der konkurrerer med bibliotekerne – tværtimod; men bibliotekerne kan ikke lukke øjnene for den kendsgerning, at der er flere mennesker i Danmark, hvis åndelige horisont bestemmes af biografernes film, end der er mennesker, der får en del af deres viden om omverdenen gennem bibliotekernes bøger.«

Rapporten fremkom i øvrigt på et tidspunkt, da der foregik en ret livlig debat om de ikke-boglige materials anvendelsesmuligheder – og herunder ikke mindst grammofonpladerne. Rapportens noget nonchalante behandling af netop dette medie gav da også anledning til protester – om end disse fremkom med en vis langsommelighed. Nægtes kan det ikke, at vi herhjemme altid har tænkt os grumme længe om, før vi er skredet til anvendelse af nye materialer i biblioteksarbejdet – eller som Winkel udtrykker det: »... at man kvier sig ved rationelt at indstille sig paa det nye i Kulturformidlingen«. For ham som musikmand var netop grammofonpladerne et helt oplagt biblioteksmedie – ikke mindst efter lp-pladens fremkomst i begyndelsen af 1950erne. I den bibliografi, der er knyttet til Det audiovisuelle Udvalgs rapport, nævnes da også en artikel af Winkel, som var blevet publiceret året før i *Bogens Verden*,¹⁹ og hvor han peger på grammofonpladernes betydning for såvel musikforskning og musikpædagogik som for den menige låners tarv. Han taler om en fremtid med »videnskabelige« discoteker, med »overcentral«-dis-

STATSBIBLIOTEKET I ÅRHUS

PROGRAM

ved 50-års jubilæumsfesten på bibliotekets læsesal
den 17. juni 1952 kl. 15

★

Festkantate. 1. del.

Overbibliotekar *Emanuel Sejr*: Statsbiblioteket gennem 50 år.

Festkantate. 2. del.

Taler af

Undervisningsminister, prof., dr. theol. *Flemming Hvidberg*.

Rigsbibliotekaren eller dennes repræsentant.

Biblioteksdirektør *Robert L. Hansen*.

Prof., dr. jur. *Knud Illum*.

Borgmester *Unmack Larsen*.

Overbibliotekar *S. Hallberg*, Göteborg.

Overbibliotekar, dr. phil. *Wilh. Munthe*, Oslo.

Kor af: Kantate ved Aabningen af Statsbiblioteket i Aarhus
d. 17. Juni 1902.

★

Festkantate

Tekst: *Chr. Stub-Jørgensen*.

Musik: *Erling Winkel*.

Åbningskantate

Tekst: *Rolf Harboe*.

Musik: *Arthur Allin*.

Medvirkende er:

Solo: Koncerisanger *Hans Sørensen*.

Det jydsk Musikkonservatoriums kor.

(Korinstruktion: *Johannes Nergaard*.)

Medlemmer af Aarhus By-Orkester.

Dirigent: *Erling Winkel*.

70

Et væld af liv sig gemmer bag sorte liniers tremmer. Her klirper bogens stammer i Tidens store Kar. Et bud fra Fyr til Siden af

Et bud fra Fyr til Siden af

»Et væld af liv sig gemmer bag sorte liniers tremmer« – Chr. Stub-Jørgensen skrev teksten til Erling Winkels festkantate til Statsbibliotekets 50 års jubilæumsfest i 1952. Opførelsen dirigeredes af Winkel selv. Her ses en side af Winkels manuskript til kantaten, som ikke er udgivet.

coteker etc. I forbindelse med lydoptagelsernes betydning som kulturbevarende faktor foreslår han en offentlig »museums-samling« knyttet til Statsradiofonien. Han nævner også muligheden for at udskille musiksamlingen fra Det kgl. Bibliotek til dannelse af en større dansk musiksamling, hvori et pladearkiv vil have sin naturlige plads. Alt dette skriver han altså i et biblioteksfagligt tidsskrift, men som det var typisk for Winkel, publicerer han også sine ideer for en bredere offentlighed via en kronik i Jyllands-Posten.²⁰ Han sender kronikken til undervisningsminister Julius Bomholt, fra hvem der foreligger et svar. Af dette fremgår det, at der har været nedsat et sagkyndigt udvalg i Statsradiofonien, som trak linierne op for det kulturelle stof, som skulle bevares, samt at der desangående nu er en metodisk fast ordning under ledelse af programsekretær Hans Rude. Bomholt ser derimod nogle meget indviklede juridiske

problemer og økonomiske interesser vedrørende en ordning med udlån eller udlejning af båndoptagelser.

Bibliotekardagen 1954

Og hvad foretager Winkel sig herudfra? Handler som sædvanlig hurtigt og kontant: tager kontakt med ovennævnte Hans Rude, samt sørger for, at emnet »auditiv kulturformidling« bliver sat på programmet for bibliotekardagen den 24. oktober 1954. Af et referat i *Bibliotekaren* fremgår det, at Winkel i forbindelse med generalforsamlingen varetog aftenunderholdningen: »Med båndoptageren havde Erling Winkel lyttet til radio og grammofonplader, og han havde på båndet fanget en række, stærkt afvekslende musikalske og litterære indtryk, som han fikst og opfindsomt havde kædet sammen. Til underholdningen var knyttet en gættekonkurrence med et par bogpræmier.« Det egentlige faglige indlæg foregik næste eftermiddag, med foredrag af Hans Rude og Winkel. Man forstår den samhörighed, der må have været mellem de to, i den umiddelbarhed og fantasirigdom, de fremviser i deres indlæg – således f.eks. Hans Rude, som starter sit indlæg med en lun lille historie om en pige fra Lolland, som var så glad for sin radio. På hvilken måde, spørger Rude? Jo, svarer pigen, apparatet er så lille og nemt: hun lægger det i fodenden af sengen om aftenen, når hun går i seng – det luner dejligt om tæerne, og mens hun læser sin bog, spilles der dæmpet ud gennem dynen! Hvad luner mest: ældre dansemusik eller torsdagskoncert, spørger Rude – og pigen svarer: Det er såmænd hipper som hap, bare det luner! – Winkel kan i sit foredrag uddybe de synspunkter, han tidligere har fremsat, og konkluderer, at lydstofproblemet nu befinder sig på samme stadium som bogvæsenet var i renæssancen: »Parallelt med de gamle enevoldsfyrster samler radioen lidt sammen til brug for dagen og vejen, og forhåbentlig lidt mere til. Vi håber inderligt, at der ikke skal gå 4-500 år, før lydstoffet opnår den agtpågivenhed, som det naturligt må have krav på.«

Det videre arbejde med »hørestofproblemerne«

I 1957 blev Winkel selv formand for Det audiovisuelle Udvalg, og året efter fik man en aftale i stand med Den fonografiske Industris Federation for Danmark, vedrørende retningslinierne for en kommende grammofonservice. De audiovisuelle hjælpemidler bliver også behandlet på det 9. nordiske biblioteksmøde i Århus i 1959, hvor Winkel opridses situationen for Nationaldiskoteket (tidligere: Statens arkiv for historiske film og stemmer), og hvor han bl.a. stiller følgende spørgsmål: Kan arkivet udskilles fra Nationalmuseet og eventuelt knyttes til biblioteksvæsenet? Vil Det kgl. Bibliotek eller Statsbiblioteket komme i betragtning? Spørgsmål, som først nu har fået deres løsning – mere end 30 år senere.

Efter dannelsen af Dansk Musikbiblioteksforening i 1960 intensiveres arbejdet vedrørende grammofonpladesamlingerne yderligere. Det ses bl.a. i de tidligere nævnte medlemsudsendelser, hvor den allerførste fra februar 1961 bringer et uddrag fra det amerikanske *Library Journal* om biblioteksmæssig grammofonbenyttelse, gengivet på dansk af Winkel. Jeg har tidligere fremhævet, at Winkel satte sig på at hente inspiration og erfaringer fra det professionelle musikbiblioteksarbejde i andre lande, og dette gælder i særlig grad inden for det audiovisuelle område. Hvad gør han nemlig, når vi her i landet skal tage stilling til en række praktiske problemer vedrørende grammofonpladeservice? Skriver til alle de store nationale fonoteker i udlandet: British Institute of Recorded Sound i London; Phonothèque Nationale i Paris; Deutsche Phonogramm-Archiv i Berlin; Sveriges Radio etc. – med spørgsmål om horisontal eller vertikal placering af pladerne, om pladehylstre samt om temperatur- og fugtighedsforhold. Og han slutter sine henvendelser således: »Idet det er vort formål at indhente oplysninger til gavn for alle danske biblioteker håber vi, at De vil vise os den velvilje og gøre dansk kulturliv den tjeneste at besvare vor henvendelse.« Og de svarede alle! Og skaffede på denne måde danske folkebiblioteker vigtige oplysninger om disse praktiske problemer.

I sit videre arbejde for grammofonpladesagen kontakter Winkel nu forskellige musikpædagogiske sammenslutninger og institutioner: De danske folke-musikskoler, Danmarks Sanglærerforening,

Foreningen af Sanglærere ved Gymnasieskolerne, Københavns Kommuneskolers Sanglærerforening samt de fem musikkonservatorier. Dette får til resultat, at når han i oktober 1961 retter henvendelse til Kulturministeriet med en opfordring til en revision af biblioteksloven, der gør det muligt at anskaffe audiovisuelt materiale med statsstøtte, kan det gøres i samarbejde med Musikpædagogisk Forening og med henvisning til støtte fra ovennævnte. Der henvises i øvrigt i skrivelsen til, at der foreligger en enstemmig indstilling fra Biblioteksrådet vedrørende en offentlig grammofon-service. Henvendelsen gav dog intet umiddelbart resultat – først i 1964 blev den ønskede revision gennemført. Men det skal anføres, at i årene fra 1961 og videre frem kan »kvalificerede benyttede« låne plader fra Nationaldiskoteket i Charlottenlund, via det lokale bibliotek. Men kun til studieformål, undervisning og oplysningsarbejde. Winkel orienterer om denne ordning i en medlemsudsendelse – for, som han siger: »Vi bør søge at få erfaring for, om det kan gøres til en vane at gå til biblioteket efter grammofonplader.«

De musikbibliografiske perspektiver

Et af de bibliografiske hjælpemidler, der anvendes mest på musikbibliotekerne i dag, er den for Danmark unikke MUSACC-katalog, *Musikaler i danske biblioteker* – unik ved at den registrerer musikalie-accessionen ved såvel folke- som forskningsbiblioteker. Ideen til dette hjælpemiddel kommer fra Winkel, som i 1965 startede *Fælleslisten* i forbindelse med musikbiblioteksforeningens medlemsudsendelser.

Efter generalforsamlingen i 1964, hvor en ny bestyrelse blev valgt, vedtog man at starte et forsøg på samarbejde vedrørende anskaffelser og indkøbsforslag. I medlemsudsendelsen fra januar 1965 beskrives den nye ide: man starter med Statsbibliotekets desiderata inden for musikaliene. Herudfra anmoder man kolleger fra biblioteker, som er ved at udbygge musiktjenesten, om at gennemse listen med henblik på, (1) om der er noder, som biblioteket kan tænke sig at anskaffe, samt (2) om der er noder, som det i udpræget grad anses for ønskeligt, at Statsbiblioteket anskaffer. Endvidere beder man om angivelse af noder fra egne desiderata, som ikke

findes på listen. Der gøres opmærksom på, at *Overcentralkatalogen* ikke omfatter musikaler, samt at Statsbibliotekets musikalie-kataloger langt fra er ajourførte. Og til slut: »Vi håber, at der med dette lille forsøg er lagt op til en oplysnings- og katalogtjeneste, der efterhånden vil udvikle sig til en regelmæssig og fyldestgørende foreteelse.«

Mange reagerer, allerede i maj-udsendelsen fra samme år annonceres en fortegnelse over, hvad en række større biblioteker har indkøbt af noder i 1964. Denne første udgave af *Fælleslisten*, som fortegnelsen blev kaldt, blev udsendt i december 1965, og omfattede musikalieaccessionen fra 12 folkebiblioteker, Det Kgl. Danske Musikkonservatoriums Bibliotek samt Statsbiblioteket – fra sidstnævnte dog kun udenlandske musikaler. Listen fortsætter, med deltagelse af stadig flere biblioteker, frem til 1970, hvor Bibliotekscentralen starter udgivelsen af MUSACC-katalogen.

Helhedsplanen

Dette var kun eet led af den musikbibliografiske helhedsplan, som Winkel satte i gang med at udvikle straks efter musikbiblioteksforeningens dannelse i 1960. Allerede det første bestyrelsesmøde har et punkt herom på dagsordenen: Tilvejebringelse af bibliografiske hjælpe-kilder, kontakt med musikhandlerbranchen (anskaffelsesforhold) – og i oktober 1962 arrangeres i forbindelse med foreningens generalforsamling en diskussion om den musikbibliografiske situation. Til mødet er indbudt repræsentanter for musikforlag og musikhandel, samt musikpædagoger, sanglærere, musikforskere og komponister.

Winkel indleder mødet med at skitsere de uopnåelige idealer: at alle musikhistoriske kilder er dækket ind, at ethvert musikværk kan findes i en hvilken som helst form for publikation, at man kan få besked om alt, hvad der er skrevet eller talt om musik, at enhver side af musikdyrkelsen eller musiklivet har sine særfortegnelser! For at nærme os målene er samarbejde nødvendigt, især mellem handel og bibliotek. Han giver i øvrigt en fylldig redegørelse for den danske situation, nævner herunder også KODAs og NCBs (Nordisk Copyright Bureau) registreringer, og stiller spørgsmålet: skal vi have

et musikbibliografisk centrum? F.eks. på Københavns kommunebiblioteker, eller på Oplysningskontoret, eller på Det bibliografiske Kontor (forløberer for Bibliotekscentralen)? Også behovet for et musikpædagogisk centralbibliotek, samt problemerne med at få et overblik over danske komponisters produktion, nævnes. Og diskussionen efter indlægget viser tydeligt det store behov for en kraftig udbygning af musikbiblioteksarbejdet.

Et af elementerne i helhedsplanen var muligheden for at danne et dokumentationscentrum for dansk musik. En indledende drøftelse om denne sag fandt sted den 6. september 1963, på foranledning af Samfundet til Udgivelse af Dansk Musik. Her drøftede Nils Schiørring, professor i musikvidenskab ved Københavns Universitet, musikhandler Dan Fog, komponisten Jan Maegaard og Erling Winkel mulighederne – at behovet var til stede, erkendtes fuldt ud. Selv om mange institutioner faktisk gjorde et værdifuldt arbejde med at fremme den nationale musik, ville det være særdeles ønskeligt, at en bestemt institution kunne hellige sig udelukkende dette formål.

Planen for virksomheden blev formuleret således: Klarlæggelse af kilder til dansk musik, herunder udforskning af eksisterende materiale, vurdering af ægthedsgraden, historisk-stilistisk overblik over materialet. Endvidere: Forbedring af mulighederne for udnyttelse af kilderne og for udbredelsen af kendskab til dansk musik. Herunder bibliografiske hjælpekilder, udgaver af standardværker, adkomst til brug af opførelsesmateriale, udsendelse af grammofonplader, etablering af båndoptagelser til studiebrug. Det anføres, at dette ikke blot er en musikkulturel opgave, men også et anliggende for danske tonekunstnere og dansk musikhandel, dvs. for den danske stat som helhed. Derfor vil man i særlig grad afvente dels kulturkommissionens bestræbelser, dels igangværende overvejelser på Det kgl. Bibliotek.

Der skulle imidlertid gå adskillige år, før disse planer blev realiseret. I 1968 tager Winkel igen kontakt med Samfundet om sagen – her inddrager han også Nanna Schiødts og Jens Brinckers forsøg med edb-behandling af et udsnit af dansk musik, ligesom også Dansk Komponistforening bliver involveret. Alle de gode ideer og

tanker bliver dog først taklet konkret med etableringen af Dansk Musikinformationscenter i 1980.²¹

Ideen om et musikpædagogisk centralbibliotek

Som tidligere nævnt står begrebet samarbejde meget centralt i alt, hvad Winkel foretog sig. Således også samarbejde mellem musikbibliotekar og musikpædagog. Og dette vel at mærke ikke blot i forbindelse med nodematerialet, men også med »hørestoffet«, som nævnt ovenfor. Således fremgår det f.eks. af en brevveksling mellem overbibliotekar Torben Glahn fra det danske centralbibliotek i Flensborg og Winkel fra starten af 1960'erne, at Winkel foreslår en musikpædagog som foredragsholder i forbindelse med gramfonpladearrangementer eller studiekredsarbejde. – Kendt er endvidere kontakten til Musikpædagogisk Forening og dennes formand Henning Bro Rasmussen fra samme periode. Her omtaler Winkel bl.a. vekselvirkningen mellem skolernes musikalsamlinger og centralbibliotekernes undervisningssamlinger inden for samme område. Hvorfor ikke placere skolernes materiale for skoleorkestre på centralbibliotekets børneafdeling – det ville betyde en bedre udnyttelse af bevillingerne til skoler og biblioteker. – Winkel fremsender også diverse pædagogisk materiale til anmeldelse i *Dansk Musiktidskrift*, ofte med hans egne personlige bemærkninger. – Endelig ventileres også ideen om, at pædagoger, bibliotekarer og forlagsfolk burde gå sammen om en slags prøve- og bedømmelsesinstitution for spille-, skole- og husmusik. Udgivelsesstrømmen er efterhånden enorm, en central bedømmelse kan afgrænse det mulige udvalg. Og til sidst: »Egentlig kan jeg ikke fordrage at give karakterer eller sætte i bås; men det er snart ved at blive nødvendigt at have noget at gå efter.« Her er altså udgangspunktet – ideen om det musikpædagogiske centralbibliotek ligger i naturlig fortsættelse heraf. Og præsenteres i øvrigt i en artikel i *Musikpædagogen* 1962²² i form af et brev til kulturministeren, underskrevet af Winkel og Bro Rasmussen.

I brevet argumenteres for et sådant bibliotek, som til studie- og undervisningsbrug bør rumme en komplet dansk og repræsentativ

udenlandsk samling af noder, lærebøger, undervisningssystemer, musikpædagogisk og -psykologisk litteratur, audiovisuelle hjælpemidler af pædagogisk art samt en almindelig musikhistorisk og -teoretisk håndbogssamling. Det anføres endvidere, at dersom man ikke vil oprette en helt ny institution, vil især Det Kgl. Danske Musikkonservatoriums bibliotek være velegnet til denne opgave.

Henvendelsen blev fulgt op af møder mellem Winkel og musik-konservatoriets direktør Knudåge Riisager samt bibliotekar Svend Bruhns. Fra ministeriet ses intet svar, men derimod fremgår det af Betænkningen vedrørende nyordningen af konservatorieforholdene (Betænkning nr. 322 af 1963), at konservatoriernes biblioteker bør være velforsynede arbejdsbiblioteker også for de pædagogikstuderende.

Først i 1965 synes der at ske noget i ministeriet: der bliver den 12. marts afholdt et møde vedrørende »oprettelse af et centralbibliotek for musikvidenskab, musikalien m.v.« I mødet deltager dels de folk, som havde arbejdet med ideen om det musikpædagogiske centralbibliotek (Winkel, Riisager, Bro Rasmussen og Svend Bruhns), dels rigsbibliotekar Palle Birkelund, Ole Koch fra Bibliotekstilsynet, professor Schiørring fra Københavns Universitet, samt repræsentanter fra Kulturministeriet. Den umiddelbare anledning til mødet er et forslag fra rigsbibliotekaren om oprettelse af et centralbibliotek for musikvidenskab m.v., på grundlag af Det kgl. Biblioteks musiksamling. Dette forslag bliver så på en noget uoverskuelig måde knyttet sammen med forslaget om det musikpædagogiske centralbibliotek samt med musikkonservatoriets plan om opførelse af en ny konservatoriebygning på en grund i Gentoft, tæt op ad centralbiblioteket. Af referatet fra mødet fremgår det bl.a., at man måske kan skabe en pendant til Musikaliska Akademiens bibliotek i Stockholm. Som man kan forvente, skaber denne sammenblanding af forskellige planer blot forvirring, og alting fuser ud. Planerne om en ny konservatoriebygning bliver heller ikke realiseret.

Også i årene efter Winkels død arbejdes der videre med helhedsplanen og de musikpædagogiske perspektiver. Da Statens Musikråd således i 1973 nedsatte to musikpædagogiske udvalg: et vedrørende musikundervisning og et vedrørende uddannelse af musikundervi-

sere, ansøger foreningen straks om at blive repræsenteret – men dette afslås af Kulturministeriet. Foreningen gør da det – helt i Winkels ånd – at man selv nedsætter et pædagogisk udvalg, som dels skal følge arbejdet i Musikrådets udvalg, dels gennemgå planerne om det musikpædagogiske centralbibliotek. I udvalget sidder repræsentanter fra Danmarks Pædagogiske Bibliotek, Det Kgl. Danske Musikkonservatorium, Det kgl. Bibliotek, Statsbiblioteket, folkebibliotekerne samt Danmarks Lærerhøjskole – sidstnævnte med to repræsentanter, hvor den ene fungerer som kontaktperson til Musikrådets udvalg. Efter tre udvalgsmøder bliver tanken om det pædagogiske centralbibliotek opgivet, til gengæld arbejder man med planer om at få udarbejdet en årlig fortegnelse over bibliotekernes tilvækst af musikpædagogisk litteratur. Denne plan blev nu ikke realiseret, derimod fik udvalgets henvendelse vedrørende placering af musikpædagogisk materiale på de nyoprettede amtscentraler for undervisningsmidler nok en vis effekt. Det er derimod sørgeligt at konstatere, at bibliotekerne overhovedet ikke nævnes i rapporten fra Musikrådets udvalg, som fremkom i august 1976. Dette forekommer så meget des mere besynderligt, når man tænker på såvel Winkels som den efterfølgende bestyrelses gode kontakter med musikpædagogiske kredse.

Winkel fik gennem hele sit liv mange originale ideer. En af dem var, at man kunne kræve opførelsesafgift også af den ubeskyttede musik, og bruge de herved fremkomne pengebeløb dels til direkte udbetaling til nulevende komponister, dels til at nedsætte opførelsesafgiften for den nutidige beskyttede musik. At han også musikvidenskabeligt samt formidlingsmæssigt tænkte utraditionelt, herom vidner bl.a., at han holdt radioforedrag om komponister som Janáček og Villa-Lobos, som var ret ukendte herhjemme, samt arbejdede musiksociologisk. I den sidste kronik, han skrev i *Jyllands-Posten*,²³ ironiserer han således over, at det i vore dage er nødvendigt at begrunde musikdyrkelsen med tal og statistik: »Samfundet kan anstille alle mulige økonomiske og politiske betragtninger over for musiklivet. Kernen i sagen er og bliver, at enhver i dag bør have mulighed for at kunne lytte og leve.«

Winkel interesserede sig også for den uddannelsesmæssige side af musikbiblioteksarbejdet, og tog tidligt kontakt med Biblioteksskolen og rektor Preben Kirkegaard. Han var aktiv i tilrettelæggelsen af de første kurser, Biblioteksskolen afholdt inden for området, og underviste bl.a. få måneder før sin død på det første 3 måneders kursus i musikbiblioteksarbejde i begyndelsen af 1969. Han vurderer også de discipliner og det lærebogsstof, der skal indgå i uddannelsen, og kontakter i denne forbindelse i 1960 Anette Brandt, som på det tidspunkt opholdt sig i Stuttgart, hvor hun fulgte den vesttyske musikbibliotekaruddannelse. Winkel skriver bl.a.: »Men hvis vi herhjemme skal skabe en brugbar lærebog i musikhistorie, eller i det hele taget en brugbar måde til at præsentere musikkulturelt stof således at almindelige mennesker fordøjer det bedst, så skal man ikke alene basere fremstillingen på musikkens stilistiske udvikling, men i højere grad lægge an på at gå ud fra den almindelige kulturhistorie og fra litteratur og teater, vel også fra kirkelivet.« Her indvarsler han den musikhistorieskrivning, som senere er slået igennem herhjemme med bl.a. *Gyldendals Musikhistorie*,²⁴ som netop i høj grad har vist sig anvendelig i en musikbiblioteksmæssig sammenhæng.

Mange af Winkels ideer er i dag realiseret og videreudviklet, ligesom musikbibliotekerne er blevet en reel faktor i dansk biblioteksvæsen. På trods heraf befinder musikbibliotekerne sig i dag i den alvorligste krise siden midten af 1970'erne. Dette gælder især arbejdet med fonogrammerne, som ofte har fået hæftet betegnelsen »luksusbetonet« på sig, og hvor der via en revideret bibliotekslov i 1989 blev indført mulighed for at kræve brugerbetaling. Netop fonogramsamlingerne gennemløb også en hurtig udvikling herhjemme siden slutningen af 1960'erne – måske for hurtig, vil nogle sige. Under alle omstændigheder finder jeg det vigtigt i den nuværende situation at se tilbage på de oprindelige intentioner med hele dette arbejdsområde, nemlig at placere bibliotekerne med deres musiksamlinger centralt i det almindelige musikkulturelle arbejde – og at gøre dette først og fremmest gennem samarbejde mellem biblio-

teks- og musikfolk. Vi kan i dag stadig lære meget af Erling Winkels måde at takle problemerne på.

NOTER

1. Optrykt i *Bogens Verden* 1953, s. 1-16, incl. diskussionen. Se også Bent Christiansen: *Musikken i bibliotekerne. I: Biblioteket. Festskrift til Preben Kirkegaard. Danmarks Biblioteksskole*, 1983, s. 124-36.
2. Beretningen er optrykt i *Bibliotekaren* 1953, s. 72-79. Efterfølgende diskussion og svar fra udvalget findes optrykt i samme tidsskrift 1954, s. 10-12 + 28-32.
3. Svend Bruhns er i dag ass.fagleder i bibliografi ved Danmarks Biblioteksskoles Ålborg-afdeling.
4. *Bogens Verden* 1969, s. 247-48.
5. Bomholt var undervisningsminister i socialdemokratiske regeringer 1953-57 samt den første kulturminister 1961-64.
6. Artikel af Alfons Ott i *Bulletin d'information*, 2. årg. nr. 1: *Le Rôle des Bibliothèques Populaires dans l'Education Musicale*.
7. RISM, *Répertoire International des Sources Musicales*, udgivet siden 1960. Skal registrere al musiklitteratur og alle musikaler, trykte såvel som utrykte, fra før 1800.
8. Kay Schmidt-Phiseldeck (1894-1970), leder af Danmarks Institut for international Udveksling af videnskabelige Publikationer (I.D.E.) 1946-57. Schmidt-Phiseldeck ydede en betydelig indsats for musikbibliotekerne, såvel nationalt som internationalt. Således organiserede han Det Kgl. Danske Musikkonservatoriums Bibliotek, arbejdede ved musikafdelingen på Statsbiblioteket (sammen med Topsøe-Jensen), var den første præsident for musikkatalogiserings-kommissionen under AIBM, hvor han i det hele taget var en frontfigur.
9. Ott var på det tidspunkt præsident for AIBMs folkebibliotekskommission.
10. *Bogens Verden* 1959, s. 257-59.
11. Preben Kirkegaard, rektor for Danmarks Biblioteksskole 1956-83.
12. Foreningen af danske musikbibliotekarer skiftede navn til Dansk Musikbiblioteksforening i september 1965.
13. RILM, *Répertoire International de la Littérature Musicale*, publiceret siden 1967. Bringer systematisk ordnede referater af bøger og artikler med musikvidenskabeligt indhold fra hele verden.
14. IAML, *International Association of Music Libraries*.
15. Lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker. Træder i kraft 1. april 1965.
16. Anette Brandt var ansat ved Lyngby-Taarbæk kommunes biblioteker og oprettede musikbiblioteket dér i 1963.
17. Er biblioteksloven forældet? *Jyllands-Posten* 23. maj 1954.

18. Se note 2.
19. Bibliotekernes Grammofonproblemer, Bogens Verden 1953, s. 318-21.
20. Radioens Museumsopgave, Jyllands-Posten 20. februar 1954.
21. Vedrørende oprettelsen af musikinformationscentret kan der bl.a. henvises til publikationen Musikinformation: en vejviser – et center / af Tine Eilskov og Kirsten Hede Jensen. Danmarks Biblioteksskole, 1984 (A4-serien, nr. 28).
22. Musikpædagogisk centralbibliotek. Af Erling Winkel og Henning Bro Rasmussen. Musikpædagogen, årg. 17, 1962, nr. 5.
23. At høre musik, Jyllands-Posten 1. juli 1968.
24. Gyldendals Musikhistorie / redaktion: Knud Ketting. København: Gyldendal, 1982-84. Bind 1-4.